

ANE BENDIXEN, jurist/universitetslektor i helserett

Pårørendes rettigheter i møte med helse- og omsorgstjenesten

○ Pågående arbeid:

- Koherens/sammenheng/systematikk i pårørendes rettigheter i pasient- og brukerrettighetsloven

○ Avgrensning:

- Både pårørende og pasient over 18 år
- Ikke tvangsreglene

- Voksne pårørende til voksne pasienter med og uten samtykkekompetanse

Rettigheter i pasient- og brukerrettighetsloven

- Hvorfor et fokus på rettigheter?
  - *Adgang/skjønn, plikt, rett*
  - Historie:
    - Helse retten preget av skjønn, og i noen grad plikter, men ikke rettigheter («hatten i hånden», verdig/uverdig) ->
    - Rettigheter virkemiddel som er mye brukt i velferdsretten og helse retten. Pasient- og brukerrettighetsloven. Grunnleggende forventninger til samfunnet. Rettssikkerhet ->
    - Dreining fra rettighetsperspektivet til medborgerskap, eks Meld. St. nr. 29 (2012-2013) «Morgendagens omsorg». *Forutsetter etter min mening et solid grunnlag av rettigheter*
- Pårørende/Nærmeste pårørende som rettssubjekt
  - Som representant for pasienten
  - Egne behov
- Hvorfor et fokus på koherens/sammenheng i regelverket?

Faglig skjønn
Rutiner på arbeidsplassen
Veiledere
Forskrifter

Lov

Grunnloven og menneskerettighetene
Felleskapets grunnleggende verdier

Oversikt

- Pårørendes rett til å klage
- Pårørendes rett til å motta informasjon
- Pårørendes rett til å uttale seg og bli hørt
- Pårørendes rett til å opptre som deltaker
- Pårørendes rett til ytelse fra helse- og omsorgstjenesten?

Rett til å klage

- Adgangen til å klage har nær sammenheng med rettigheter
- Rett til å klage, pbrl § 7-2
  - På vegne av pasienten ved skriftlig fullmakt eller vergemål
  - Manglende oppfyllelse av selvstendige rettigheter
  - Anmodning av pliktbrudd
    - Vurdere omgjøring, forvaltningsloven § 35

Pårørendes rett til å få informasjon

- *Adgang* til å få informasjon: Taushetsplikten som skranke
- Pasienten **samtykker**
  - Pårørende: *adgang* for helsepersonell, hpl § 22
    - (Ikke rettighet)
  - Nærmeste pårørende: **Rett** til informasjon, pbrl § 3-3
- I tillegg for nærmeste pårørende:
  - **Rett** til informasjon når «forholdene tilsier det», pbrl § 3-3
  - **Rett** til informasjon når pasienten «ikke kan ivareta sine interesser», pbrl § 3-3, 2.ledd

Pårørendes rett til å få informasjon

○ Generell informasjon

- Helsepersonell har generell veilednings*plikt*
  - Forvaltningsloven § 11
  - Kan og skal fritt gi generell informasjon som ikke er omfattet av taushetsplikt
- Ikke **rettighet**

Pårørendes rett til å uttale seg og bli hørt

- Nærmeste pårørende har i flere tilfeller rett til å uttale seg om hva pasienten ville ha ønsket, når pasienten ikke kan gi uttrykk for dette selv/ikke er samtykkekompetent
  - «Alvorlig inngrep» når pasienten ikke har samtykkekompetanse men ikke motsetter seg helsehjelpen, pbrl § 4-6
  - Ved spørsmål om behandlingbegrensning når pasienten ikke kan gi uttrykk for eget ønske, pbrl § 4-9
- Ellers:
  - Alltid *adgang*, helsepersonell kan ha *plikt* (forsvarlighetskravet), men ikke rettighet

Pårørendes rett til å opptre som deltaker

- Når pasienten ikke er samtykkekompetent
  - Nærmeste pårørende rett til å medvirke sammen med pasienten, pbrl § 3-1
    - Omfatter også arbeidet med individuell plan, forskrift om habilitering og rehabilitering § 16
- Når pasienten er samtykkekompetent
  - Ingen direkte rettigheter
    - «Pårørende skal trekkes inn i arbeidet med individuell plan i den utstrekning pasient og pårørende ønsker det», forskrift § 16
    - Ønske fra pasient om å ha pårørende tilstede skal som hovedregel imøtekommes, pbrl § 3-1, 4.ledd

Pårørendes rett til ytelser fra helse- og omsorgstjenesten?

- Kan få status som pasient eller bruker
- Kommunen har plikt til å tilby «nødvendig pårørendestøtte» til personer med «særlig tyngende omsorgsarbeid», hol § 3-6
  - Opplæring, veiledning, avlastning, omsorgsstønad
- Helsepersonell kan ha plikt til å veilede/lære opp pårørende når de brukes som medhjelper, hpl § 5
- Men ingen **rettigheter** i kraft av å være pårørende

Problemstillinger knyttet til sammenhengen i lovverket

- Grensedragningen mellom «forholdene tilsier det», når pasienten «ikke kan ivareta sine interesser», samtykkekompetanse, verge på det personlige området etter vergemålsloven
- Når «forholdene tilsier det» eller pasienten «ikke kan ivareta sine interesser» men har samtykkekompetanse, har nærmeste pårørende rett til informasjon med ikke rett til medvirkning eller å uttale seg og bli hørt
- Når pasienten ikke er samtykkekompetent har pårørende rett til informasjon, medvirkning og skal uttale seg og bli hørt, men kan ikke klage
- Forholdet mellom retten til å uttale seg og retten til medvirkning: Presisering? Overflødig? Hva med lite inngripende helsehjelp?
- Hvorfor har ikke pårørende flere rettigheter?
  - Når pasienten er samtykkekompetent og ønsker involvering
  - (Når pasienten er samtykkekompetent og ikke ønsker involvering)
  - Rett på ytelser som opplæring, veiledning og omsorgsstønad i kraft av å være pårørende

---

Ane Bendixen
Jurist/universitetslektor i helserett
UiS
ane.bendixen@uis.no